

Ocena polityki rodzinnej rządu i zaspokojenie potrzeb prokreacyjnych Polaków

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2022

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Program Rodzina 500 plus na dobre zadomowił się wśród polskich rodzin, ale nie poskutkowało wzrostem dzietności, co pokazują chociażby wyniki naszych badań z ubiegłych lat¹. Opóźnianie wieku urodzenia pierwszego dziecka jest od lat widoczne w statystkach urodzeń. Aby naświetlić poziom zrealizowania potrzeb prokreacyjnych Polaków w kontekście instrumentów polityki prorodzinnej państwa, w lipcowym badaniu² zapytaliśmy zarówno o ocenę działań rządu wobec rodziny, jak i o plany prokreacyjne Polaków, a także o stopień ich zaspokojenia.

OCENA POLITYKI PRORODZINNEJ RZĄDU

W czasie rosnącej inflacji, kiedy świadczenie w wysokości 500 zł starcza na mniej niż w latach ubiegłych, Polacy nieco gorzej oceniają politykę rządu wobec rodziny. Co dziesiąty respondent (10%) postrzega ją bardzo dobrze, więcej niż co trzeci (35%) dobrze, a kolejna jedna trzecia – dostatecznie (33%). Mniejszość badanych ocenia działania prorodzinne państwa niedostatecznie (16%) lub nie ma zdania na ten temat (6%).

¹ Komunikat „Program Rodzina 500 plus po pięciu latach funkcjonowania” (oprac. B. Roguska), marzec 2021.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (387) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

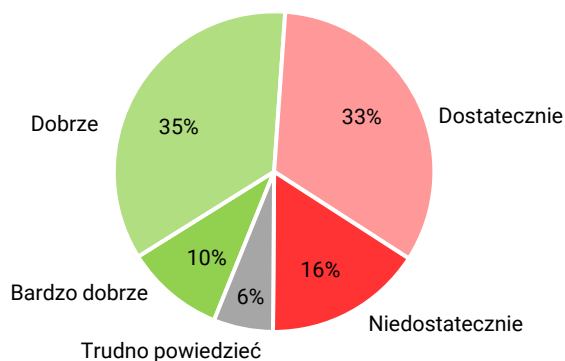
Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 27 czerwca do 7 lipca 2022 roku na próbie liczącej 1084 osoby (w tym: 62,1% metodą CAPI, 23,4% – CATI i 14,5% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

RYS. 1. Ludzie różnie oceniają obecną politykę państwa wobec rodziny. Stosując skalę ocen od „bardzo dobrze” do „niedostatecznie”, proszę powiedzieć, jak ocenia Pan(i) obecną politykę państwa wobec rodziny?

W porównaniu z rokiem ubiegłym o 4 punkty procentowe ubyło ocen pozytywnych (bardzo dobrych i dobrych) – z 49% do 45%. Nieco więcej jest obecnie ocen dostatecznych (wzrost o 3 punkty), a prawie nie zmienił się udział niedostatecznych (spadek o 1 punkt). W efekcie średnia ocen wynosi obecnie 3,4, podczas gdy w lutym 2021 roku wyniosła 3,5. Można więc mówić o niewielkim pogorszeniu, ale nie o dużej zmianie.

TABELA 1

Ludzie różnie oceniają obecną politykę państwa wobec rodziny. Stosując skalę ocen od „bardzo dobrze” do „niedostatecznie”, proszę powiedzieć, jak ocenia Pan(i) obecną politykę państwa wobec rodziny?	Wskazania respondentów według terminów badań									
	IX 1996	II 2000	II 2006	IV 2012	VII 2013	III 2017	V 2018	III 2019	II 2021	VII 2022
	w procentach									
Dobrze lub bardzo dobrze	11	6	16	9	13	52	49	62	49	45
Dostatecznie	47	41	45	33	51	34	35	27	30	33
Niedostatecznie	35	46	31	51	32	10	11	7	17	16
Trudno powiedzieć	6	7	8	7	4	4	5	4	4	6
Średnia na skali od 2 do 5, na której 2 oznacza ocenę niedostateczną, a 5 – bardzo dobrą	2,8	2,6	2,9	2,6	2,8	3,5	3,5	3,7	3,5	3,4

Największy wpływ na postrzeganie polityki państwa wobec rodziny mają poglądy polityczne i orientacja światopoglądowa. Odsetek osób, które oceniają działania państwa na rzecz rodziny bardzo dobrze i dobrze (łącznie), sięga 73% wśród deklarujących poglądy prawicowe (26% ocen bardzo dobrych i 47% dobrych) i tylko 19% wśród badanych o poglądach lewicowych (nikt w tej grupie nie przyznał oceny bardzo dobrej). Zadowoleniu z polityki państwa wobec rodziny sprzyja religijność – im częstszy udział w praktykach religijnych, tym wyższy udział ocen pozytywnych.

Opinie na temat działań rządu w zakresie polityki prorodzinnej zależą także od cech społeczno-demograficznych respondentów. Wyższy odsetek ocen pozytywnych znajdujemy wśród osób w wieku 55 lub więcej, ankietowanych z wykształceniem podstawowym, emerytów, pracujących

w prywatnych gospodarstwach rolnych oraz oceniających warunki swojego gospodarstwa domowego jako dobre. Najbardziej krytyczni są ludzie młodzi (zwłaszcza poniżej 25 roku życia), mieszkańcy największych miast – liczących co najmniej 500 000 ludności oraz badani źle oceniający warunki własnego gospodarstwa.

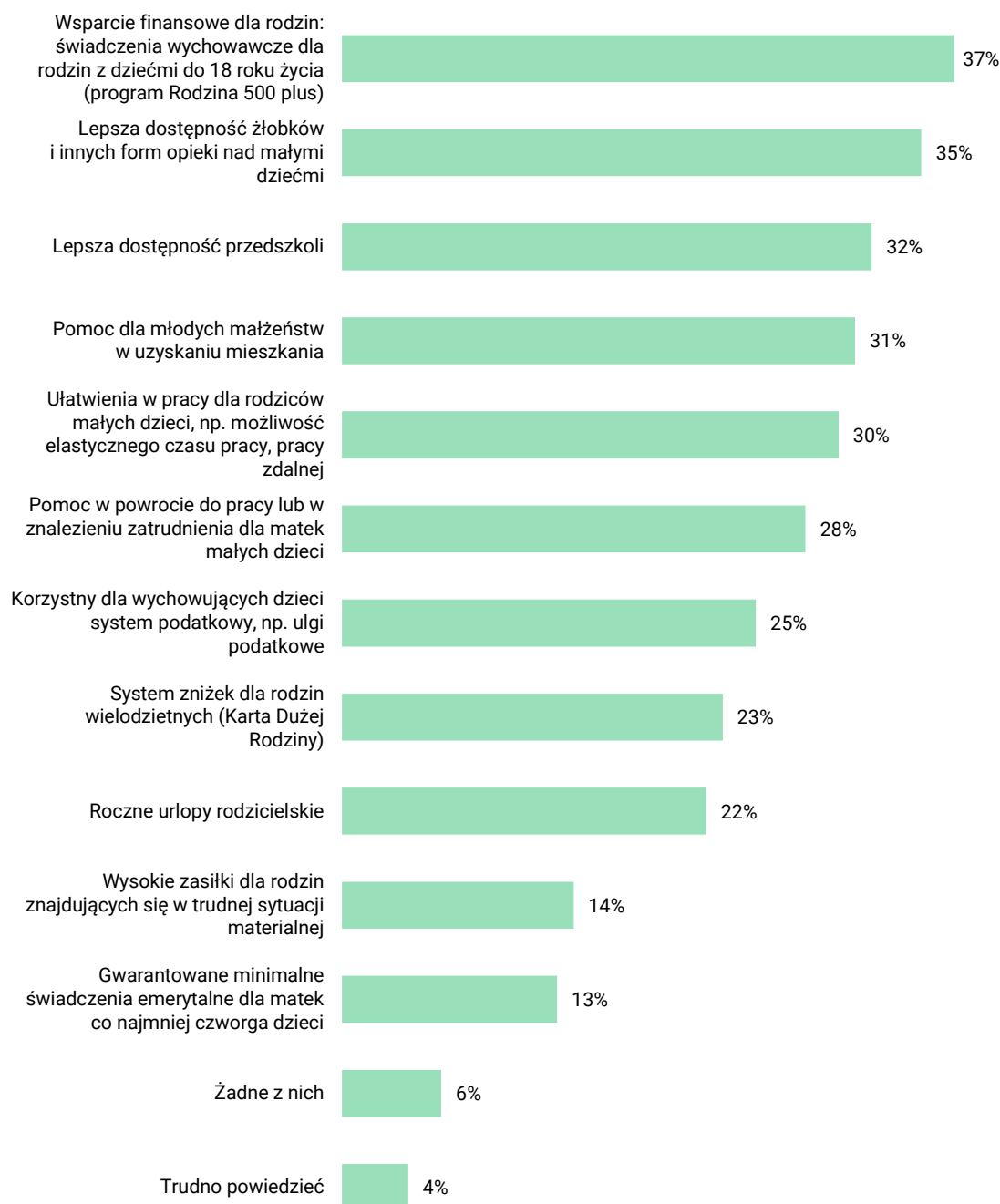
Zamieszkiwanie z dziećmi tylko w niewielkim stopniu różnicuje ocenę polityki prorodzinnej rządu. Wśród nieposiadających w gospodarstwie domowym potomstwa jest nieco więcej ocen bardzo dobrych (11%) niż wśród osób zamieszkujących z dziećmi (8%), a w tej drugiej grupie większy udział stanowią oceny dostateczne (35% wobec 32% wśród niemających dzieci). Odsetki pozostałych odpowiedzi różnią się 1–2 punktami procentowymi. Średnia w obu grupach jest identyczna.

TABELA 2

Deklaracje badanych	Stosując skalę ocen od „bardzo dobrze” do „niedostatecznie”, proszę powiedzieć, jak ocenia Pan(i) obecną politykę państwa wobec rodziny?					Średnia
	Bardzo dobrze	Dobrze	Dostatecznie	Niedostatecznie	Trudno powiedzieć	
	w procentach					
z gospodarstw domowych bez dzieci	11	35	32	15	7	3,4
z gospodarstw domowych z dziećmi	8	36	35	16	5	3,4

Spośród instrumentów polityki państwa wobec rodziny najlepiej ocenione zostało wsparcie finansowe, które bywa najczęściej utożsamiane z programem Rodzina 500 plus. Prawie dwie piąte respondentów wskazało, że jest to forma najbardziej przydatna i mogąca zachęcać do posiadania dzieci (37%). W dalszej kolejności (ankietowani mogli wybrać wiele odpowiedzi) wskazywano na lepszą dostępność żłobków i innych form opieki nad małymi dziećmi (35%) oraz lepszą dostępność przedszkoli (32%). Dopiero za tymi instrumentami znalazła się pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania (31%) i ułatwienia w pracy dla rodziców małych dzieci, np. możliwość elastycznego czasu pracy, pracy zdalnej (30%). Około jednej czwartej badanych za najbardziej przydatny instrument polityki prorodzinnej państwa uznało pomoc w powrocie do pracy lub w znalezieniu zatrudnienia dla matek małych dzieci (28%), korzystny dla wychowujących dzieci system podatkowy (25%) oraz system zniżek dla rodzin wielodzietnych (23%). Co piąty respondent za trafne i skuteczne narzędzie uznał roczne urlopy rodzicielskie (22%). Rzadziej wybieranymi formami wspierania rodziny były wysokie zasiłki dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej (14%) oraz gwarantowane minimalne świadczenia emerytalne dla matek co najmniej czworga dzieci (13%).

RYS. 2. Jakie formy wspierania rodziny uważa Pan(i) za najbardziej przydatne i mogące zachęcać do posiadania dzieci?

* Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wybrać wiele odpowiedzi

Zamieszkiwanie w gospodarstwie domowym z dziećmi lub bez dzieci różnicuje ocenę niektórych instrumentów polityki prorodzinnej państwa. O ile odsetki wskazań na świadczenie wychowawcze dla rodzin czy lepszą dostępność żłobków i przedszkoli są w tych grupach zbliżone, o tyle ulgi podatkowe docenia 22% badanych mieszkających bez dzieci i 32% z dziećmi. Z kolei pomoc dla młodych

małżeństw w uzyskaniu mieszkania częściej za skuteczne narzędzie wspierania rodzin uważają osoby zamieszkujące bez dzieci (33%) niż z nimi (27%). Również wysokie zasiłki dla rodzin pozostających w trudnej sytuacji materialnej częściej wymieniają badani niemający dzieci w gospodarstwie domowym (18%) niż ci z gospodarstw z dziećmi (8%). Różnice w ocenie pozostałych instrumentów polityki prorodzinnej są niewielkie.

CBOS

RYS. 3. Jakie formy wspierania rodziny uważa Pan(i) za najbardziej przydatne i mogące zachęcać do posiadania dzieci?

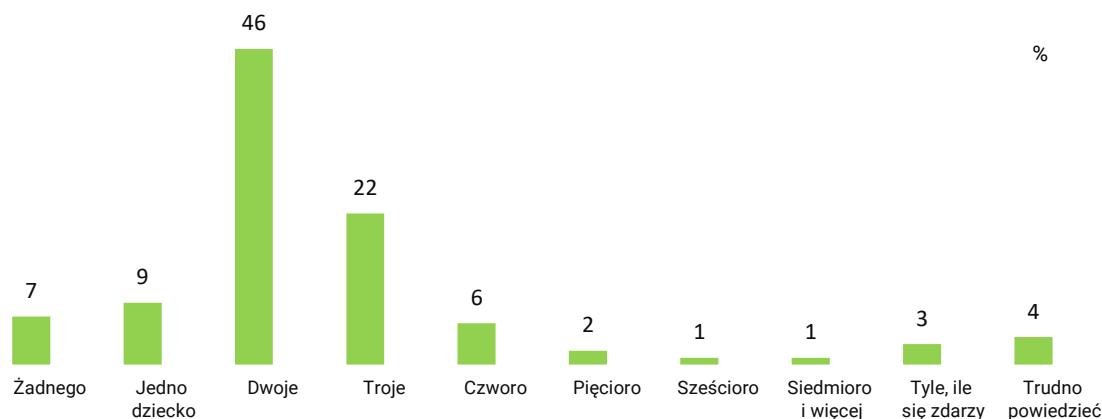

Ocena poszczególnych form wsparcia rodzin zależy także od cech społeczno-demograficznych badanych. Kobiety częściej niż mężczyźni wskazują na roczne urlopy rodzicielskie (24% wobec 19%) oraz narzędzie skierowane wyłącznie do kobiet, czyli pomoc w powrocie do pracy lub w znalezieniu zatrudnienia dla matek małych dzieci (31% wobec 24% wśród mężczyzn) oraz gwarantowane minimalne świadczenia emerytalne dla matek co najmniej czworga dzieci (odpowiednio: 16% i 11%). Mężczyźni częściej niż kobiety za bardziej przydatne narzędzie uważają pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania (36% wobec 26% wśród kobiet). Zapotrzebowanie na konkretne formy wsparcia przekładające się bezpośrednio na ocenę instrumentów polityki prorodzinnej państwa zależy w dużej mierze od miejsca zamieszkania badanych. Im większa miejscowość, tym większe znaczenie przypisuje się dostępności żłobków i przedszkoli, a także – choć mniej wyraźnie – stworzeniu rodzicom małych dzieci możliwości elastycznego czasu pracy. Z kolei im mniejsza miejscowość, tym częściej badani uznają za przydatne wysokie zasiłki dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i bardziej doceniają wsparcie finansowe dla rodzin utożsamiane w dużej mierze z programem Rodzina 500 plus. Podobne zależności wobec tych czterech narzędzi polityki państwa obserwujemy, jeśli weźmiemy pod uwagę dochody na członka rodziny – osoby lepiej sytuowane rzadziej wskazują na pomoc finansową, a częściej na potrzebę lepszej dostępności placówek opiekuńczych. Różnice widać także wśród osób o różnych poglądach politycznych. Badani identyfikujący się z prawicą bardziej doceniają wsparcie finansowe dla rodzin (w tym świadczenie wychowawcze, wysokie zasiłki dla rodzin w trudnej sytuacji materialnej i system zniżek dla rodzin wielodzietnych), a osoby o poglądach lewicowych częściej wskazują na potrzebę zwiększenia dostępności żłobków i przedszkoli oraz pomocy w powrocie do pracy lub w znalezieniu zatrudnienia dla matek małych dzieci.

ZASPOKOJENIE POTRZEB PROKREACYJNYCH

Wszystkich respondentów, niezależnie od wieku, stanu cywilnego i posiadanych dzieci, zapytaliśmy, ile dzieci chcieliby mieć w swoim życiu. Prawie połowa Polaków najbardziej chciałaby mieć ich dwoje (46%), a drugą co do częstości odpowiedzi była trójka dzieci – wskazała ją ponad jedna piąta dorosłych mieszkańców Polski (22%). Co czternasta osoba stwierdziła, że nie chce mieć dziecka (7%), niespełna co dziesiąta najbardziej chciałaby mieć jedno dziecko (9%), a 6% – czworo dzieci. Pozostałe odpowiedzi były wybierane rzadziej: dwie na sto osób wskazały piątkę dzieci, a po jednej na sto – szóstkę, siódmkę lub większą liczbę. 3% respondentów wybrało „tyle, ile się zdarzy”, a „trudno powiedzieć” wskazało 4% badanych.

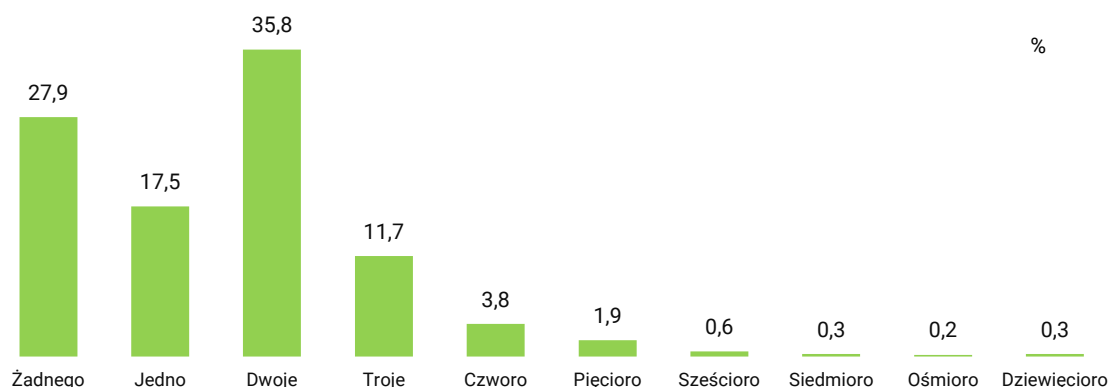
RYS. 4. Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć – ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?

Deklaracje dotyczące chęci posiadania dzieci są zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych. Szczególną uwagę zwraca fakt, że udział osób, które nie chcą mieć w ogóle dzieci, w grupie wiekowej 18–24 lata wynosi 21%. Jeśli badani dobrze zrozumieli pytanie, to znaczy, że przeszło jedna piąta młodych osób nie planuje potomstwa. Innymi grupami, które częściej niż pozostałe nie chcą mieć dzieci, są w ogóle niepraktykujący religijnie (17%), identyfikujący się z lewicą (16%) oraz zarabiający w przeliczeniu na członka rodziny co najmniej 4000 zł (14%). Warto dodać, że niechęć do posiadania potomstwa nie zależy od płci – jej poziom wynosi tyle samo wśród kobiet i mężczyzn (po 7%). Jedno dziecko częściej niż pozostali chcą mieć mieszkańcy co najmniej półmilionowych miast, ale także gospodynie domowe i osoby, których dochody *per capita* mieszczą się w przedziale od 3000 zł do 3999 zł. Dwoje dzieci to liczba wymieniana przede wszystkim przez badanych praktykujących religijnie kilka razy w roku, określających swoje poglądy polityczne jako centrowe, a także będących w wieku prokreacyjnym, czyli 25–44 lata. Częstsze niż u pozostałych deklaracje dotyczące chęci posiadania trójki dzieci znajdujemy wśród rolników, osób praktykujących religijnie raz w tygodniu i identyfikujących się z prawicą. Czwórkę i więcej dzieci wskazali przede wszystkim badani w wieku powyżej 64 lat, z wykształceniem podstawowym i uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu.

Aby sprawdzić, na ile oczekiwania pokrywają się z rzeczywistością, spytaliśmy badanych, ile dzieci faktycznie posiadają. Warto pamiętać, że mogą to być już dorosłe dzieci, które same mają dzieci. Z deklaracji ankietowanych wynika, że ponad jedna czwarta dorosłych Polaków (28%) nie ma dzieci, kolejne 17% ma jedno dziecko, więcej niż co trzeci badany ma dwoje dzieci (36%), a ponad 11% ma ich troje. Pozostałe odpowiedzi były wybierane przez maksymalnie 4% respondentów, a wskazania takie jak szóstka czy siódemka dzieci zdarzały się rzadziej niż jednej na sto osób.

RYS. 5. Ile dzieci faktycznie Pan(i) ma?

Deklaracje Polaków dotyczące liczby posiadanych dzieci są potwierdzeniem statystyk mówiących o rosnącym w ostatnich latach średnim wieku urodzenia pierwszego dziecka. 92% osób od 18 do 24 roku życia nie ma jeszcze potomstwa, a wśród osób między 25 a 34 rokiem życia jest to mniej więcej połowa (51%). Dopiero w przedziale 35–44 lata większość respondentów deklaruje, że ma dzieci (22% nie ma żadnego). W grupach społeczno-zawodowych pracownicy usług i przedstawiciele kadry kierowniczej oraz specjaliści z wyższym wykształceniem deklarują brak posiadania dzieci częściej (odpowiednio: 43% i 34%) niż pracownicy administracyjno-biurowi, robotnicy niewykwalifikowani czy pracujący na własny rachunek, spośród których tylko około 20% nie ma potomstwa. W grupie badanych o najwyższych dochodach na członka rodziny udział osób bezdzietnych jest najwyższy (42%), a wśród osób o dochodach do 2999 zł *per capita* odsetek ten wynosi około 20%. Częstość praktyk religijnych również różnicuje liczbę posiadanych dzieci – im rzadsze uczestnictwo w mszach lub nabożeństwach, tym wyższy udział osób nieposiadających dzieci (42% wśród respondentów w ogóle niepraktykujących). Jedno dziecko częściej niż pozostali mają mieszkańcy ponadpółmilionowych miast (28% wobec 17% wśród ogółu) oraz osoby pracujące na własny rachunek (37%). Posiadanie dwójki dzieci deklarują głównie pracownicy administracyjno-biurowi (50%), robotnicy niewykwalifikowani (48%) oraz gospodynie domowe (46%). Troje, czworo lub więcej dzieci mają częściej starsi badani (powyżej 54 roku życia) i ci z niższym wykształceniem (podstawowym i zasadniczym zawodowym).

Zestawienie posiadanej i preferowanej liczby dzieci pozwala ocenić, na ile zaspokojone są potrzeby prokreacyjne Polaków. Zdecydowana większość osób (84%), które nie chcą mieć dzieci, nie ma żadnego dziecka, a pozostali mają jedno (9%) lub dwoje (5%). Tylko jednej na sto osób, które preferują brak potomstwa, zdarzyło się mieć pięcioro dzieci (1%). Spośród tych, które chciałyby mieć jedno dziecko, ponad połowa (56%) ma właśnie tyle, a niespełna jedna trzecia (30%) nie ma żadnego dziecka. Prawdopodobnie u części z nich plany prokreacyjne zrealizują się w przyszłości. Co siódma osoba (14%) pragnąca mieć jedno dziecko ma ich więcej. Odsetek badanych, u których występuje

zgodność preferowanej i posiadanej liczby dzieci, w gronie tych, którzy marzyli o dwójkę dzieci, wynosi 56%. Więcej niż dwie piąte tej grupy (41%) ma niezaspokojone potrzeby prokreacyjne: 23% nie ma żadnego dziecka, choć chciałoby mieć dwoje, a 18% ma jedno dziecko. Odsetek osób, które mają więcej dzieci, a wołałyby mieć dwójkę, wynosi tylko 3%. W gronie badanych, którzy pragnęliby mieć troje dzieci, udział osób ze zrealizowanymi potrzebami prokreacyjnymi stanowi mniejszość – 42%. Ponad połowa tej grupy ma mniej dzieci, niż by chciała: 17% nie ma w ogóle dziecka, 11% ma jedno dziecko, a więcej niż jedna czwarta (28%) ma dwoje dzieci. Podobnie sytuacja wygląda w grupach osób marzących o czwórce lub piątce dzieci – około dwie piąte (40% i 43%) ma tyle dzieci, ile preferuje, a pozostali mają ich mniej lub nie mają ich wcale.

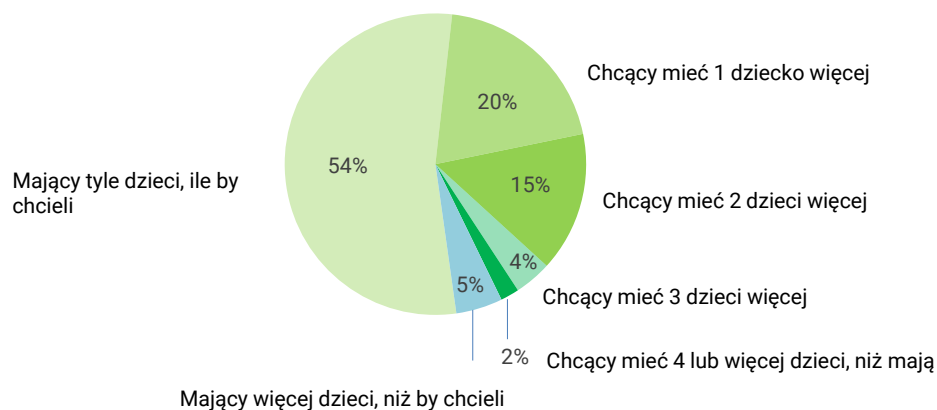
Na podstawie naszego badania nie da się ustalić, jakiej części respondentów plany prokreacyjne uda się zrealizować w przyszłości, a dla jakiej pozostaną niezaspokojone.

TABELA 3

Ile dzieci faktycznie Pan(i) ma?	Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć – ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?								
	Żadnego	Jedno dziecko	Dwoje	Troje	Czworo	Pięcioro	Sześcioro	Siedmioro i więcej	Tyle, ile się zdarzy
	w procentach								
0	84	30	23	17	25	10	17	25	30
1	9	56	18	11	3	10	0	0	11
2	5	10	56	28	11	10	0	13	22
3	0	1	1	42	16	10	33	13	15
4	0	2	1	0	40	19	0	13	7
5	1	0	0	2	5	43	0	0	7
6	0	0	0	0	0	0	50	13	4
7	0	1	0	0	0	0	0	13	0
8	0	0	0	0	0	0	0	13	4
9	0	0	1	0	0	0	0	0	0

Dla wszystkich badanych przeprowadzono analizę porównującą preferowaną liczbę dzieci z posiadaną liczbą potomstwa. W efekcie okazało się, że poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych Polaków wynosi tylko 54%. Spośród pozostałych większość ma mniej dzieci, niż by chciała, a tylko 5% deklaruje, że ma więcej dzieci, niż preferowało. Co piąta osoba (20%) pragnęłaby mieć jeszcze jedno dziecko, 15% marzy o kolejnej dwójkę dzieci, a cztery na sto osób chciałyby mieć jeszcze trójkę potomstwa. Dodatkową czwórkę lub więcej dzieci chciałoby mieć 2% Polaków.

RYS. 6. Poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych

Aby móc ocenić, czy niezrealizowane plany dotyczące liczby dzieci mają szansę się spełnić w przyszłości, warto przyrzeć się rozkładowi poziomu zaspokojenia tych potrzeb ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych. Większość młodych osób (w przedziale 18–24 lata) chciałaby mieć więcej dzieci, niż ma obecnie – tylko 28% ma zrealizowane potrzeby prokreacyjne, a należy pamiętać, że w tej grupie wiekowej aż 21% w ogóle nie chce mieć dzieci. Pozostali mają jednak czas na realizację planów. W przedziale 25–34 lata poziom zaspokojenia potrzeb sięga jednej trzeciej (33%), a niewiele mniej planuje jeszcze jedno dziecko (31%). Ponad jedna piąta badanych w tym wieku (22%) chciałaby mieć jeszcze dwoje dzieci, a 9% – jeszcze troje. Wśród osób w wieku od 35 do 44 lat ponad połowa (57%) ma tyle dzieci, ile pragnęła, ale więcej niż co piąta (22%) preferowałaby jeszcze jedno dziecko, a kolejne 15% – jeszcze dwoje. W kolejnym przedziale wiekowym poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych również wynosi 57%, a wśród pozostałych najwięcej pragnie mieć jeszcze jedno dziecko (27%). Wśród osób między 55 a 64 rokiem życia niewiele ponad trzy piąte (61%) ma tyle dzieci, ile chciałoby mieć, a prawie jedna trzecia (31%) ma niezrealizowane plany prokreacyjne, zaś 8% ma więcej dzieci, niż by chciało. Największa zgodność preferencji z posiadaną liczbą dzieci jest w gronie badanych po 64 roku życia – 71%, a 6% ma więcej dzieci, niż marzyło. Nie bez znaczenia jest fakt, że prawie jedna czwarta respondentów w tym wieku chciałaby mieć więcej dzieci, a zatem nie zrealizowała swoich potrzeb prokreacyjnych.

TABELA 4

Wiek	Poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych					
	Mający tyle dzieci, ile by chcieli	Chcący mieć 1 dziecko więcej	Chcący mieć 2 dzieci więcej	Chcący mieć 3 dzieci więcej	Chcący mieć 4 lub więcej dzieci, niż mają	Mający więcej dzieci, niż by chcieli
	w procentach					
18–24 lata	28	7	43	8	10	3
25–34	33	31	22	9	4	2
35–44	57	22	15	3	1	3
45–54	57	27	7	2	1	6
55–64	61	14	10	5	2	8
65 lat i więcej	71	15	6	2	1	6

Przyglądając się tylko badanym kobietom, które – w przeciwieństwie do mężczyzn – mają granicę wieku prokreacyjnego, widać, że jedna trzecia Polek w przedziale wiekowym 45–54 lata ma mniej dzieci, niż pragnęła (32%). W grupie 55–64 lata odsetek ten jest nieco niższy, ale i tak niemal co czwarta ma niezrealizowane potrzeby prokreacyjne (24%), a wśród badanych powyżej 64 roku życia – więcej niż jedna piąta (21%). Ogółem niespełna trzy piąte kobiet (59%) ma tyle dzieci, ile pragnęło, a pozostałe chciałyby mieć najczęściej więcej dzieci, niż mają (34% wobec 6% mających więcej dzieci, niż chciały).

TABELA 5

Wiek kobiet	Poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych					
	Mające tyle dzieci, ile by chciały	Chcące mieć 1 dziecko więcej	Chcące mieć 2 dzieci więcej	Chcące mieć 3 dzieci więcej	Chcące mieć 4 lub więcej dzieci, niż mają	Mające więcej dzieci, niż by chciały
	w procentach					
18–24 lata	43	10	35	8	5	0
25–34	43	31	16	5	4	1
35–44	63	21	10	1	0	6
45–54	59	25	4	1	2	8
55–64	66	12	8	3	1	10
65 lat i więcej	71	16	5	0	0	8
Ogółem kobiety	59	20	10	2	2	6

Poziom realizacji planów prokreacyjnych spada wraz z wykształceniem badanych – wśród osób z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym większość (61%) ma tyle dzieci, ile pragnęła, w grupie z wykształceniem średnim odsetek ten nieznacznie przekracza połowę (52%), a wśród tych z wykształceniem wyższym 48% ma zaspokojone potrzeby prokreacyjne. Jednocześnie im wyższy poziom wykształcenia, tym rzadziej zdarza się, że badani mają więcej dzieci, niż by chcieli.

TABELA 6

Wykształcenie	Poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych					
	Mający tyle dzieci, ile by chcieli	Chcący mieć 1 dziecko więcej	Chcący mieć 2 dzieci więcej	Chcący mieć 3 dzieci więcej	Chcący mieć 4 lub więcej dzieci, niż mają	Mający więcej dzieci, niż by chcieli
	w procentach					
Podstawowe / gimnazjalne	61	9	16	3	3	8
Zasadnicze zawodowe	58	16	11	8	2	6
Średnie	52	23	15	3	4	3
Wyższe	48	25	18	5	1	4

Na poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych wpływa też wielkość miejsca zamieszkania, choć nie jest to zależność liniowa. Największy odsetek osób, które mają tyle dzieci, ile pragnęłyby mieć, jest wśród mieszkańców małych i średnich miast – 57% w grupie zamieszkujących miasta poniżej 20 000 i 58% w miastach od 20 000 do 99 999 ludności. Na wsiach i w miastach liczących od 100 000 do 499 999 mieszkańców około połowa ma zrealizowane plany prokreacyjne, a w największych aglomeracjach miejskich o zaspokojeniu potrzeb mówi mniej niż połowa (45%). Więcej niż co czwarty badany (27%) chciałby mieć jeszcze jedno dziecko, 12% pragnęłoby mieć jeszcze dwójkę, a 9% – jeszcze trójkę lub więcej potomstwa.

TABELA 7

Wielkość miejsca zamieszkania	Poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych					
	Mający tyle dzieci, ile by chcieli	Chcący mieć 1 dziecko więcej	Chcący mieć 2 dzieci więcej	Chcący mieć 3 dzieci więcej	Chcący mieć 4 lub więcej dzieci, niż mają	Mający więcej dzieci, niż by chcieli
	w procentach					
Wieś	53	19	16	5	4	4
Miasto do 19 999	57	23	10	4	1	4
20 000 – 99 999	58	16	14	4	2	6
100 000 – 499 999	52	20	20	3	1	5
500 000 i więcej mieszk.	45	27	12	5	4	8

Jeszcze większe różnice w stopniu realizacji planów prokreacyjnych występują w zależności od dochodu na członka rodziny. Największy udział osób posiadających taką liczbę dzieci, o jakiej marzyły, jest w grupie respondentów zarabiających *per capita* od 1500 zł do 1999 zł – ponad trzy piąte z nich (61%) ma zaspokojone potrzeby prokreacyjne, 18% chciałoby mieć jeszcze jedno dziecko, a kolejne 16% – jeszcze dwoje. Wśród osób dysponujących niższym i nieco wyższym dochodem na osobę w gospodarstwie domowym trochę ponad połowa ma tyle dzieci, ile chciała, a mniej więcej jedna piąta pragnęłaby mieć jedno dziecko więcej. Największy deficyt mają zaś osoby o najwyższych zarobkach w przeliczeniu na członka rodziny – tylko 42% badanych zarabiających co najmniej 4000 zł *per capita* ma tyle dzieci, ile by chciało. Spośród pozostałych 23% chciałoby mieć jeszcze jedno dziecko, a 22% – jeszcze dwoje dzieci.

TABELA 8

Wysokość dochodów <i>per capita</i>	Poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych					
	Mający tyle dzieci, ile by chcieli	Chcący mieć 1 dziecko więcej	Chcący mieć 2 dzieci więcej	Chcący mieć 3 dzieci więcej	Chcący mieć 4 lub więcej dzieci, niż mają	Mający więcej dzieci, niż by chcieli
	w procentach					
Do 1499 zł	57	20	7	3	5	8
Od 1500 zł do 1999 zł	61	18	16	2	2	2
Od 2000 zł do 2999 zł	53	24	16	4	1	3
Od 3000 do 3999 zł	47	21	18	10	1	3
4000 zł i więcej	42	23	22	5	2	5

Trzeba pamiętać, że wysokość dochodu w przeliczeniu na członka gospodarstwa domowego ulega znaczącemu obniżeniu, kiedy w rodzinie pojawia się dziecko, więc powyższa zależność nie jest tak jednostronna jak pozostałe prezentowane wcześniej. Jednocześnie można przypuszczać, że osoby

o najwyższych zarobkach *per capita* mają – przynajmniej z ekonomicznego punktu widzenia – możliwość zrealizowania planów prokreacyjnych w przyszłości.

Potrzeby prokreacyjne Polaków oraz ocena instrumentów polityki rodzinnej okazały się bardzo zróżnicowane. Jednym z najbardziej znaczących wyników jest ten mówiący, że 21% młodych ludzi w ogóle nie chce mieć dzieci. Kolejnym – że niewiele ponad połowa Polaków (54%) ma tyle dzieci, ile pragnęła, a zdecydowana większość pozostałych ma niezrealizowane potrzeby prokreacyjne. Oczywiście jest, że część z tych planów ma szanse spełnić się w przyszłości, ale analiza uwzględniająca wiek pokazuje, że u wielu kobiet potrzeby te nie zostaną zaspokojone. Jest to zjawisko bardzo złożone, dlatego na podstawie naszego badania nie można ustalić, jakie są tego przyczyny. Za część z nich może odpowiadać polityka prorodzinna rządu.

Ocena działań państwa wobec rodziny uległa znaczącej poprawie od czasu wprowadzenia programu Rodzina 500 plus i obecnie około połowa Polaków postrzega je bardzo dobrze lub dobrze. Jednak samo wsparcie finansowe rodzin nie wystarczy, aby zachęcać do posiadania dzieci – niemal równie często badani wskazują na potrzebę lepszej dostępności żłobków i innych form opieki nad małymi dziećmi oraz lepszą dostępność przedszkoli. Okazuje się też, że ocena trafności i skuteczności instrumentów polityki prorodzinnej zależy od płci, wielkości miejsca zamieszkania oraz zarobków, co oznacza, że narzędzia te powinny być dostosowane do potrzeb różnych grup i realiów, np. życia w wielkim mieście i na wsi.

Opracowała

Marta Bożewicz

TABELA 1

		Ludzie różnie oceniają obecną politykę państwa wobec rodziny. Stosując skalę ocen od „bardzo dobrze” do „nieдостatecznie”, proszę powiedzieć, jak Pan(i) ocenia obecną politykę państwa wobec rodziny?					Liczba osób
		Bardzo dobrze	Dobrze	Dostatecznie	Nieдостatecznie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		10	35	33	16	6	1075
Płeć	Mężczyźni	11	35	32	16	5	507
	Kobiety	9	36	34	15	7	568
Wiek	18–24 lata	4	23	47	14	12	106
	25–34	2	33	39	21	5	182
	35–44	8	29	40	17	5	207
	45–54	12	36	29	17	6	161
	55–64	15	39	27	14	5	177
	65 lat i więcej	14	45	23	12	6	242
Miejsce zamieszkania	Wieś	10	39	34	12	5	441
	Miasto do 19 999	8	42	28	16	6	124
	20 000 – 99 999	11	34	33	16	6	231
	100 000 – 499 999	10	32	35	14	9	166
	500 000 i więcej mieszk.	8	20	33	33	7	112
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	11	44	27	8	11	171
	Zasadnicze zawodowe	11	40	34	11	3	251
	Średnie	11	33	32	17	7	382
	Wyższe	6	28	38	23	5	270
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7	30	28	27	7	129
	Średni personel, technicy	9	33	30	20	7	48
	Pracownicy adm.-biurowi	6	23	43	24	4	73
	Pracownicy usług	6	38	29	20	6	98
	Robotnicy wykwalifikowani	8	36	39	14	2	113
	Robotnicy niewykwalifik.	13	30	33	16	9	45
	Rolnicy	16	44	27	6	7	45
	Pracujący na własny rach.	8	21	44	19	9	52
	Bezrobotni	3	45	24	20	8	18
	Emeryci	15	45	24	12	4	263
	Renciści	21	27	30	14	9	38
	Uczniowie i studenci		32	49	11	9	61
	Gospodynie domowe i inni	8	32	47	4	9	90
	inst. państw., publicznej	7	36	31	22	5	144
Pracuje w:	spółce właścicieli prywatnych i państwa	12	32	33	17	6	136
	sekt. pryw. poza rolnict.	6	27	40	22	6	267
	prywatnym gosp. rolnym	15	49	20	6	11	56
	Do 1499 zł	10	43	29	11	8	166
Dochody na jedną osobę	Od 1500 zł do 1999 zł	13	35	38	9	5	182
	Od 2000 zł do 2999 zł	13	38	31	15	3	214
	Od 3000 zł do 3999 zł	12	31	22	32	4	96
	4000 zł i więcej	8	27	34	24	7	100
	Trudno powiedzieć	6	35	40	13	7	141
	Odmowa odpowiedzi	6	33	35	16	10	176
Ocena własnych war. mater.	Złe	5	20	31	32	11	92
	Średnie	6	32	39	19	5	425
	Dobre	14	41	29	11	6	558
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	26	44	14	6	9	47
	Raz w tygodniu	12	48	31	6	3	406
	1–2 razy w miesiącu	12	36	35	11	7	141
	Kilka razy w roku	8	26	38	22	6	258
	W ogóle nie uczestniczy	2	20	36	32	10	202
Poglądy polityczne	Lewica		19	41	34	6	193
	Centrum	3	33	41	18	5	309
	Prawica	26	47	19	7	1	348
	Trudno powiedzieć	4	32	37	10	17	187

TABELA 2

		Jakie formy wspierania rodziny uważa Pan(i) za najbardziej przydatne i mogące zachęcać do posiadania dzieci?						Liczba osób
		Roczne urlopy rodzicielskie	Pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania	Lepsza dostępność żłobków i innych form opieki nad małymi dziećmi	Lepsza dostępność przedszkoli	Wsparcie finansowe dla rodzin: świadczenia wychowawcze dla rodzin z dziećmi do 18 roku życia (program Rodzina 500 plus)	Pomoc w powrocie do pracy lub w znalezieniu zatrudnienia dla matek małych dzieci	
		%	%	%	%	%	%	
Ogółem		22	31	35	32	37	28	1080
Płeć	Mężczyźni	19	36	34	30	35	24	508
	Kobiety	24	26	35	33	38	31	572
Wiek	18–24 lata	27	40	42	29	29	32	108
	25–34	24	26	40	31	34	37	183
	35–44	20	26	37	30	34	25	209
	45–54	20	35	34	30	39	28	161
	55–64	23	30	30	34	40	28	177
	65 lat i więcej	19	33	29	35	40	21	242
Miejsce zamieszkania	Wieś	21	27	29	29	43	29	440
	Miasto do 19 999	22	32	37	28	36	24	127
	20 000 – 99 999	19	38	34	31	37	25	233
	100 000 – 499 999	25	31	40	36	32	31	169
	500 000 i więcej mieszk.	25	30	47	41	20	30	112
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	19	34	26	26	39	29	171
	Zasadnicze zawodowe	21	33	29	32	44	23	250
	Średnie	22	31	36	29	36	30	386
	Wyższe	23	28	43	39	29	28	274
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	24	28	42	37	30	26	130
	Średni personel, technicy	22	37	43	38	34	25	48
	Pracownicy adm.-biurowi	28	21	38	32	33	30	75
	Pracownicy usług	27	29	40	34	35	36	98
	Robotnicy wykwalifikowani	19	38	28	29	29	26	112
	Robotnicy niewykwalifik.	19	18	21	23	45	27	45
	Rolnicy	21	25	48	20	53	20	45
	Pracujący na własny rach.	10	31	37	36	33	32	52
	Bezrobotni	22	14	41	25	59	40	18
	Emeryci	21	32	28	37	39	22	263
	Renciści	23	52	32	15	39	30	38
	Uczniowie i studenci	25	51	44	27	17	42	65
Pracuje w:	Gospodynie domowe i inni	17	21	29	25	54	29	90
	inst. państw., publicznej	22	27	31	32	33	29	144
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	20	27	39	30	33	27	139
	sekt. prywat. poza rolnict.	24	32	38	35	33	31	266
	prywatnym gosp. rolnym	18	24	44	26	50	19	56
Dochody na jedną osobę	Do 1499 zł	24	31	30	20	41	32	166
	Od 1500 zł do 1999 zł	21	33	36	32	33	27	182
	Od 2000 zł do 2999 zł	23	39	40	38	42	29	214
	Od 3000 do 3999 zł	22	39	36	32	34	30	96
	4000 zł i więcej	32	28	50	40	24	39	100
	Trudno powiedzieć	17	23	26	30	37	15	144
Ocena własnych war. mater.	Odmowa odpowiedzi	16	24	30	32	40	25	179
	Złe	29	24	33	30	29	24	92
	Średnie	22	27	33	29	33	28	428
	Dobre	20	35	36	34	41	28	560
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	22	36	24	23	49	32	47
	Raz w tygodniu	24	30	31	29	41	25	408
	1–2 razy w miesiącu	33	23	34	27	45	25	141
	Kilka razy w roku	15	33	38	38	40	30	259
	W ogóle nie uczestniczy	19	36	40	35	18	33	201
Poglądy polityczne	Lewica	24	34	43	37	22	35	195
	Centrum	25	31	39	36	33	26	310
	Prawica	22	33	31	29	49	26	348
	Trudno powiedzieć	15	27	26	27	38	26	187

TABELA 2 cd.

		Jakie formy wspierania rodziny uważa Pan(i) za najbardziej przydatne i mogące zachęcać do posiadania dzieci?							Liczba osób
		Ułatwienia w pracy dla rodziców małych dzieci, np. możliwość elastycznego czasu pracy, pracy zdalnej	System zniżek dla rodzin wielodzietnych (Karta Dużej Rodziny)	Korzystny dla wychowujących dzieci system podatkowy, np. ulgi podatkowe	Wysokie zasiłki dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej	Gwarantowane minimalne świadczenia emerytalne dla matek co najmniej czworga dzieci	Żadne z nich	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		30	23	25	14	13	6	4	1080
Płeć	Mężczyźni	29	23	27	12	11	6	4	508
	Kobiety	32	24	24	16	16	5	4	572
Wiek	18–24 lata	31	22	14	11	5	7	7	108
	25–34	34	19	31	9	9	7	2	183
	35–44	31	28	28	11	16	7	2	209
	45–54	28	29	28	13	15	5	2	161
	55–64	30	19	24	21	19	4	6	177
	65 lat i więcej	29	21	22	19	13	4	6	242
	Wieś	29	23	26	18	14	6	4	440
Miejsce zamieszkania	Miasto do 19 999	22	18	23	15	11	8	7	127
	20 000 – 99 999	33	29	24	16	15	3	4	233
	100 000 – 499 999	31	23	22	10	14	6	4	169
	500 000 i więcej mieszk.	36	18	31	5	9	5	4	112
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	23	20	14	24	12	5	8	171
	Zasadnicze zawodowe	25	27	22	20	15	5	4	250
	Średnie	30	25	25	13	15	5	4	386
	Wyższe	41	20	35	5	10	7	2	274
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	34	18	38	4	8	4	3	130
	Średni personel, technicy	37	30	40	18	18	2		48
	Pracownicy adm.-biurowi	36	18	30	7	8	11	1	75
	Pracownicy usług	27	30	15	11	17	4	5	98
	Robotnicy wykwalifikowani	30	26	30	15	11	6	4	112
	Robotnicy niewykwalifik.	29	18	26	17	17	4	8	45
	Rolnicy	27	27	15	19	16	4		45
	Pracujący na własny rach.	29	25	30	12	14	6	1	52
	Bezrobotni	18	20	23	17	11	12	3	18
	Emeryci	28	21	22	20	15	5	6	263
	Renciści	28	32	12	19	25		10	38
	Uczniowie i studenci	32	26	18	15	4	7	7	65
	Gospodynie domowe i inni	33	22	20	14	18	9	1	90
	inst. państw., publicznej	38	21	34	11	15	5	5	144
Pracuje w:	spółce właścicieli prywatnych i państwa	29	27	28	13	14	8	2	139
	sekt. pryw. poza rolnict.	32	22	28	9	10	4	3	266
	prywatnym gosp. rolnym	19	28	22	16	13	3	2	56
	Do 1499 zł	27	26	28	17	14	2	4	166
	Od 1500 zł do 1999 zł	33	24	27	21	13	4	4	182
	Od 2000 zł do 2999 zł	34	26	22	14	14	3	2	214
	Od 3000 do 3999 zł	32	26	31	12	15	5	3	96
	4000 zł i więcej	45	20	34	10	11	2		100
Dochody na jedną osobę	Trudno powiedzieć	23	19	25	11	10	10	9	144
	Odmowa odpowiedzi	23	19	16	12	16	11	5	179
	Złe	31	18	23	11	14	5	7	92
	Średnie	29	23	24	16	13	8	5	428
	Dobre	32	24	26	14	13	4	3	560
	Kilka razy w tygodniu	23	20	26	20	21	4	4	47
	Raz w tygodniu	27	27	26	20	15	4	5	408
	1–2 razy w miesiącu	28	26	24	12	14	2	5	141
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w roku	35	20	26	11	14	5	3	259
	W ogóle nie uczestniczy	33	19	24	9	8	10	3	201
	Lewica	32	20	20	8	9	10	3	195
	Centrum	36	24	32	11	12	4	2	310
	Prawica	29	28	26	20	18	3	2	348
Poglądy polityczne	Trudno powiedzieć	24	18	17	18	12	6	13	187

TABELA 3

		Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć – ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?							Liczba osób
		Żadnego	Jedno dziecko	Dwoje	Troje	Czworo i więcej	Tyle, ile się zdarzy	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		7	9	46	22	10	3	4	1076
Płeć	Mężczyźni	7	8	46	22	9	2	5	506
	Kobiety	7	9	47	22	9	3	3	571
Wiek	18–24 lata	21	6	44	8	9	2	10	109
	25–34	8	12	53	17	3	2	5	182
	35–44	5	10	51	24	6	2	3	209
	45–54	4	13	47	25	6	1	4	161
	55–64	6	5	48	24	11	2	4	175
	65 lat i więcej	5	6	38	27	17	5	2	241
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	7	45	26	11	2	4	440
	Miasto do 19 999	6	9	41	22	13	4	5	127
	20 000 – 99 999	9	7	47	18	8	4	7	233
	100 000 – 499 999	7	11	50	22	5	2	3	166
	500 000 i więcej mieszk.	11	14	53	14	5	1	2	110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	8	4	43	18	17	4	7	170
	Zasadnicze zawodowe	4	10	41	27	12	2	3	251
	Średnie	8	9	49	20	7	3	5	385
	Wyższe	9	10	50	22	4	2	2	271
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8	7	52	24	4	3	1	128
	Średni personel, technicy	7	12	44	17	9	6	4	48
	Pracownicy adm.-biurowi	5	12	50	24	1		7	75
	Pracownicy usług	12	12	56	13	2	1	4	98
	Robotnicy wykwalifikowani	6	6	53	20	7	2	6	113
	Robotnicy niewykwalifik.	5	3	42	31	10	2	7	45
	Rolnicy	4	6	39	36	8	2	4	45
	Pracujący na własny rach.	8	12	44	28	5	3		51
	Bezrobotni		14	63	13	11			17
	Emeryci	5	6	40	26	16	5	2	262
	Renciści	12	3	50	20	9		7	38
	Uczniowie i studenci	20	7	40	5	18		10	65
	Gospodynie domowe i inni	4	16	46	18	10	1	5	90
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	8	7	49	23	7	3	4	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	8	11	46	23	4	2	6	139
	sekt. prywat. poza rolnict.	8	8	54	21	4	1	3	265
	prywatnym gosp. rolnym		7	42	33	10	3	5	56
Dochody na jedną osobę	Do 1499 zł	8	6	41	23	16	3	3	166
	Od 1500 zł do 1999 zł	6	5	49	23	11	2	5	181
	Od 2000 zł do 2999 zł	5	7	53	24	6	5	1	213
	Od 3000 do 3999 zł	6	14	44	26	7	1	2	94
	4000 zł i więcej	14	12	45	24	3	1		100
	Trudno powiedzieć	6	12	46	13	13	2	8	143
	Odmowa odpowiedzi	8	11	44	20	7	1	9	179
Ocena własnych war. mater.	Złe	10	9	48	15	11	4	4	92
	Średnie	10	8	44	22	10	3	4	425
	Dobre	5	9	48	23	8	2	4	559
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	5	5	19	29	37	5		47
	Raz w tygodniu	4	6	45	28	11	3	3	407
	1–2 razy w miesiącu	5	6	52	23	8	4	2	141
	Kilka razy w roku	4	11	58	14	4	1	8	258
	W ogóle nie uczestniczy	17	11	42	17	6	3	4	199
Poglądy polityczne	Lewica	16	13	41	20	3	2	6	194
	Centrum	2	9	58	22	5	2	3	310
	Prawica	6	5	41	28	14	3	2	347
	Trudno powiedzieć	9	7	44	15	13	3	9	187

TABELA 4

		Ile dzieci faktycznie Pan(i) ma?					Liczba osób
		0	1	2	3	4 i więcej	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		28	17	36	12	7	1066
Płeć	Mężczyźni	36	19	29	11	5	501
	Kobiety	21	16	42	13	9	565
Wiek	18–24 lata	92	1	4		3	105
	25–34	51	24	25		1	181
	35–44	22	20	43	11	3	209
	45–54	12	25	47	10	7	159
	55–64	17	16	42	16	10	174
	65 lat i więcej	6	14	39	25	16	238
Miejsce zamieszkania	Wieś	29	13	35	15	8	441
	Miasto do 19 999	24	17	33	14	11	126
	20 000 – 99 999	27	17	38	10	9	224
	100 000 – 499 999	28	23	34	9	6	165
	500 000 i więcej mieszk.	31	28	38	3		110
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	31	9	25	14	21	171
	Zasadnicze zawodowe	19	15	37	20	8	246
	Średnie	29	21	37	9	4	378
	Wyższe	32	21	40	7	1	271
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	34	20	38	7	1	131
	Średni personel, technicy	28	26	36	7	3	48
	Pracownicy adm.-biurowi	22	25	50	3		75
	Pracownicy usług	43	23	22	5	7	96
	Robotnicy wykwalifikowani	31	20	36	6	7	112
	Robotnicy niewykwalifik.	19	9	48	15	9	43
	Rolnicy	32	20	29	15	4	45
	Pracujący na własny rach.	19	37	30	11	3	51
	Bezrobotni	49	23	25		3	18
	Emeryci	7	13	41	24	15	258
	Renciści	28	10	40	10	13	38
	Uczniowie i studenci	95		5			63
	Gospodynie domowe i inni	18	13	46	14	10	86
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	27	17	45	8	3	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	34	27	31	6	3	139
	sekt. prywat. poza rolnict.	32	22	36	7	4	264
	prywatnym gosp. rolnym	32	22	26	10	9	56
Dochody na jedną osobę	Do 1499 zł	20	16	38	13	13	166
	Od 1500 zł do 1999 zł	23	14	39	17	8	181
	Od 2000 zł do 2999 zł	22	20	40	12	5	212
	Od 3000 do 3999 zł	31	25	30	9	5	94
	4000 zł i więcej	42	20	30	8		100
	Trudno powiedzieć	39	14	27	8	12	143
	Odmowa odpowiedzi	28	17	39	12	5	170
Ocena własnych war. mater.	Złe	35	12	37	12	4	92
	Średnie	25	19	34	13	9	423
	Dobre	29	17	37	11	6	551
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	6	32	13	35	45
	Raz w tygodniu	21	14	38	19	9	403
	1–2 razy w miesiącu	30	16	41	11	3	141
	Kilka razy w roku	30	21	38	6	5	252
	W ogóle nie uczestniczy	42	21	27	7	3	202
Poglądy polityczne	Lewica	34	22	31	10	2	192
	Centrum	26	18	39	12	5	310
	Prawica	26	16	36	14	9	345
	Trudno powiedzieć	29	15	34	10	13	183